

УДК 351:352

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1\(23\)-790-803](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2026-1(23)-790-803)

Косаревич Назар Богданович кандидат економічних наук, докторант кафедри публічного управління, адміністрування і національної безпеки Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, м. Івано-Франківськ, <https://orcid.org/0009-0004-9840-9732>

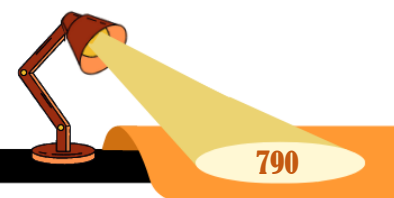
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТАМИ БАЗОВОГО РІВНЯ У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню державної політики управління бюджетами базового рівня у розвинутих країнах у контексті сучасних концепцій публічного управління та бюджетної децентралізації. Обґрунтовано, що місцеві бюджети розглядаються не лише як фінансові плани, а як інструмент реалізації публічної політики на територіальному рівні, через який забезпечується виконання публічних функцій, надання послуг і досягнення соціально-економічних цілей розвитку. Показано, що результативність такого управління визначається насамперед якістю інституційної організації бюджетного процесу та узгодженістю повноважень і ресурсів.

На основі порівняльного аналізу практик розвинутих країн узагальнено провідні інституційні підходи до управління бюджетами базового рівня та виокремлено ключові чинники їх фінансової стійкості. Встановлено, що ефективні моделі місцевих фінансів ґрунтуються на поєднанні автономії територіальних громад із регуляторною роллю держави, яка реалізується через систему фіскальних правил, механізми міжбюджетного вирівнювання, середньострокове бюджетне планування та інституційний фінансовий нагляд. Особливе значення мають нормативно закріплені боргові й видаткові обмеження та прозорі правила розподілу ресурсів, що знижують фіскальні ризики і підвищують передбачуваність бюджетної політики.

Зроблено висновок, що державна політика управління бюджетами базового рівня в розвинутих країнах формується як збалансована система стимулів і обмежень, спрямована на підтримку фінансової спроможності громад і стабільності багаторівневої бюджетної системи. Для України, яка перебуває в умовах воєнних викликів і майбутнього післявоєнного відновлення, адаптація цих підходів може стати основою формування прозорої, керованої та стійкої системи місцевих фінансів, здатної забезпечувати узгодженість бюджетної політики на всіх рівнях публічної влади.

Ключові слова: державне управління; бюджетне регулювання; інституційні механізми; міжбюджетне регулювання; фінансова автономія громад; фіскальна відповідальність.

Kosarevych Nazar PhD in economics, Doctoral student of the Department of Public Administration, Management and National Security of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, <https://orcid.org/0009-0004-9840-9732>

STATE POLICY ON BASIC LEVEL BUDGET MANAGEMENT IN DEVELOPED COUNTRIES

Abstract. The article is devoted to the study of state policy on managing basic-level budgets in developed countries in the context of modern concepts of public administration and budget decentralization. It is argued that local budgets are considered not only as financial plans, but also as a tool for implementing public policy at the territorial level, through which public functions are performed, services are provided, and socio-economic development goals are achieved. It is shown that the effectiveness of such management is determined primarily by the quality of the institutional organization of the budget process and the coordination of powers and resources.

Based on a comparative analysis of practices in developed countries, the leading institutional approaches to managing basic-level budgets have been summarized and the key factors for their financial stability have been identified. It has been established that effective models of local finance are based on a combination of the autonomy of local communities and the regulatory role of the state, which is implemented through a system of fiscal rules, interbudgetary equalization mechanisms, medium-term budget planning, and institutional financial oversight. Of particular importance are legally established debt and expenditure limits and transparent rules for resource allocation, which reduce fiscal risks and increase the predictability of budgetary policy.

It has been concluded that state policy on managing basic-level budgets in developed countries is formed as a balanced system of incentives and restrictions aimed at supporting the financial capacity of communities and the stability of a multi-level budget system. For Ukraine, which is facing military challenges and post-war recovery, adapting these approaches could form the basis for a transparent, manageable, and sustainable local finance system capable of ensuring the coherence of budgetary policy at all levels of public authority.

Keywords: public administration; budgetary regulation; institutional mechanisms; intergovernmental fiscal transfers; financial autonomy of communities; fiscal responsibility.

Постановка проблеми. Державне управління бюджетами базового рівня будучи складовою системи публічного управління забезпечує цілеспрямований вплив органів державної влади та місцевого самоврядування на формування,

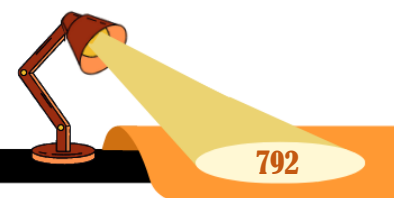
розподіл і використання публічних фінансових ресурсів у межах територіальних громад з метою досягнення збалансованості місцевих фінансів, підвищення ефективності бюджетних витрат і реалізації стратегічних соціально-економічних пріоритетів держави на локальному рівні. В умовах фіскальної децентралізації воно виступає механізмом узгодження загальнонаціональних і територіальних інтересів, а його результативність визначається не лише обсягами мобілізованих ресурсів, а й якістю інституційних процедур, прозорістю бюджетного процесу, рівнем підзвітності органів влади та здатністю забезпечувати раціональне використання коштів, від чого безпосередньо залежать доступність і якість публічних послуг, фінансова стійкість громад і рівень суспільної довіри до публічних інститутів. Бюджети територіальних громад становлять первинну ланку бюджетної системи та забезпечують фінансування ключових суспільних функцій, зокрема в освіті, охороні здоров'я, житлово-комунальному господарстві й соціальному захисті.

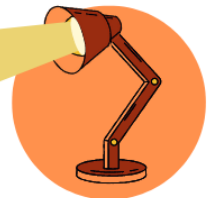
Моделі управління місцевими бюджетами у світовій практиці істотно різняться за рівнем податкової автономії, масштабами міжбюджетних трансфертів, підходами до фінансового вирівнювання та інструментами фіскальної відповідальності. У розвинутих країнах такі моделі формують основу системи публічних фінансів, забезпечуючи стабільність фінансування базових потреб населення і створюючи передумови для сталого соціально-економічного розвитку територій.

У зв'язку з цим науковий інтерес становить аналіз зарубіжного досвіду державного управління бюджетами базового рівня, який відображає різноманітність інституційних та організаційних моделей прийняття бюджетних рішень у межах багаторівневих систем публічного управління. Вивчення таких практик дає змогу виявити закономірності функціонування бюджетних механізмів, оцінити переваги й обмеження окремих підходів та ідентифікувати чинники, що зумовлюють ефективність реалізації державної фінансової політики на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика державної політики управління бюджетними ресурсами базового рівня в розвинених країнах ґрунтується на поєднанні теорії публічних фінансів, фіскального федералізму та публічного управління і зосереджується на розмежуванні повноважень, фінансовій спроможності громад та інституційній координації. Її теоретичні засади сформовані у працях А. Вагнера, П. Самуельсона, Р. Масгрейва, В. Оутса та Дж. Б'юкенена.

Суттєвий внесок у розвиток сучасних моделей управління місцевими бюджетами зробили Р. Боадвей і А. Шах (міжурядові трансферти та фіскальне вирівнювання), Й. Стігліц (бюджетна політика як інструмент соціальної справедливості та стабільності) та П. Соренсен (фіскальна конкуренція на місцевому рівні).

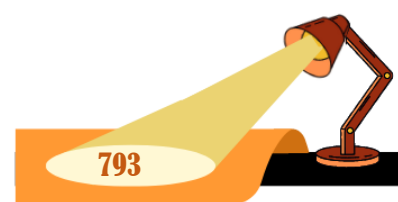

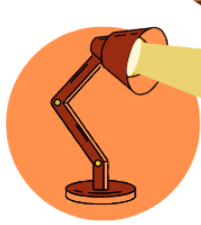
В українській науковій школі питання державної політики управління бюджетними ресурсами територіальних громад досліджується у працях В. Авер'янова, Б. Данилишина, Я. Жаліло, В. Зайчикової, І. Запатріної, Л. Лисяк, М. Карліна, В. Макогон, А. Мярковського, І. Лютого, І. Чугунова. Зокрема, І. Луніна аналізує бюджетну децентралізацію як інструмент державної політики розвитку територій; О. Кириленко вивчає формування доходної бази місцевих бюджетів і механізми їх державного регулювання; В. Опарін розглядає публічні фінанси як інструмент реалізації соціально-економічної політики; Л. Лисяк досліджує фінансову стійкість місцевих бюджетів у контексті бюджетної політики; І. Чугунов аналізує макрофінансові аспекти державного управління бюджетними ресурсами.

Метою статті є системне обґрунтування концептуальних підходів до формування та реалізації державної політики управління бюджетними ресурсами базового рівня у розвинутих країнах крізь призму публічного управління, а також комплексний аналіз інституційних моделей регулювання місцевих фінансів. У межах дослідження передбачається ідентифікація ключових інституційних, фінансових і правових механізмів, які забезпечують фінансову спроможність територіальних громад, стійкість їх бюджетів та узгодженість функціонування багаторівневої бюджетної системи в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Виклад основного матеріалу. У системі публічного управління розвинутих країн бюджети базового рівня виступають не лише фінансовими планами, а й інституційним інструментом реалізації державної політики на територіальному рівні, через який забезпечується виконання повноважень, надання публічних послуг і досягнення стратегічних цілей розвитку. Державна політика формується в межах багаторівневої системи публічного управління, яка поєднує автономію місцевої влади з чітко визначеними інституційними та нормативними рамками. Центральна влада не здійснює прямого адміністрування місцевих бюджетів, проте визначає стратегічні орієнтири, стандарти публічних послуг, правила бюджетного процесу та механізми фінансового контролю. Такий підхід забезпечує узгодженість дій різних рівнів влади та мінімізує ризики фрагментації публічної політики.

Концептуальною основою державної політики у цій сфері є принцип субсидіарності, спрямований на підвищення ефективності рішень і наближення влади до громадян, у межах якого передача фінансових ресурсів і повноважень на базовий рівень поєднується з механізмами підзвітності, прозорості та оцінювання результативності, що забезпечує узгодження бюджетної автономії з управлінською відповідальністю. Закріплення за громадами власних податкових джерел формує фінансову спроможність місцевого самоврядування, зменшує залежність від центру та стимулює управлінську ініціативу, економічний розвиток територій і підвищення якості управлінських рішень.

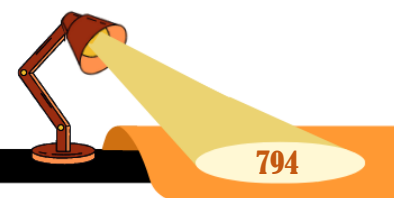
Водночас держава реалізує політику міжбюджетного вирівнювання як інструмент забезпечення територіальної справедливості та соціальної згуртованості. У публічно-управлінському вимірі міжбюджетні трансферти виконують не лише фінансову, а й регуляторну функцію, оскільки вони дозволяють державі впливати на пріоритети місцевої політики, стандарти надання послуг і рівень управлінської дисципліни. Формульний характер розподілу трансфертів підвищує передбачуваність бюджетних рішень і зменшує політичні ризики у міжрівневих відносинах.

Таким чином, державну політику управління бюджетами базового рівня у розвинутих країнах доцільно розглядати з позиції комплексного механізму координації, регулювання та підтримки діяльності органів місцевого самоврядування. Її ефективність визначається обсягами фінансових ресурсів, якістю інституційних рішень, узгодженістю між рівнями влади та здатністю системи публічного управління забезпечувати сталий розвиток територій. Практична реалізація цієї моделі істотно різниться залежно від державного устрою, традицій публічного управління та механізмів міжбюджетних відносин. Саме тому для виявлення універсальних і специфічних інструментів державного регулювання бюджетів доцільним є порівняльний аналіз країн із різними інституційними моделями місцевих фінансів, що дозволяє оцінити варіативність підходів до забезпечення фінансової спроможності громад і збалансованості бюджетної системи.

Для порівняння взято п'ять країн із різними інституційними традиціями: США (англосаксонська децентралізована модель з високою роллю місцевих податків і боргового ринку), Німеччина (кооперативний федералізм і потужне горизонтально-вертикальне вирівнювання), Франція (унітарна держава з домінуванням загальнодержавних дотацій), Польща (постсоціалістична унітарна держава з істотним реформуванням доходів гмін), Швеція (скандинавська модель високої децентралізації та всеосяжного вирівнювання). [8]

Аналітичну основу дослідження становлять дані Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) [7] і Світової обсерваторії субнаціональних фінансів та інвестицій (SNG-WOFI) [8], а також профільні аналітичні джерела й огляди функціонування ринків муніципальних запозичень у вибраних країнах.

У Сполучених Штатах Америки система управління місцевими бюджетами характеризується високим рівнем податкової автономії. Головне джерело доходів становить податок на майно (property tax), з якого формується понад 70 відсотків власних доходів місцевих урядів. Важливою складовою є розвинений ринок муніципальних облігацій – обсяг непогашених боргових інструментів на кінець другого кварталу 2025 року перевищив 4,3 трлн доларів США [8]. Місцеві органи влади використовують ці інструменти для фінансування транспортних,

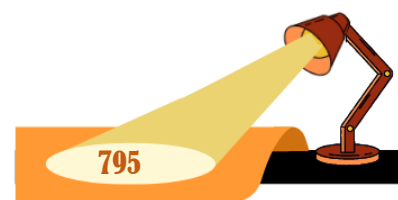
освітніх та комунальних проєктів, дотримуючись суворих правил фінансової звітності.

Німецька модель управління базовими бюджетами базується на принципах кооперативного федералізму. Громади мають власні джерела доходів – торговий податок (Gewerbesteuer), податок на майно (Grundsteuer) та частку від загальнодержавних податків (ПДФО, ПДВ) [10]. Значну роль відіграє система фінансового вирівнювання між землями та муніципалітетами, що гарантує рівні можливості у фінансуванні публічних послуг. З 2025 року в Німеччині набирає чинності оновлена модель оцінки майна, спрямована на забезпечення справедливішого розподілу податкового навантаження. [3]

Франція залишається прикладом унітарної системи з потужним державним контролем за фінансами місцевого рівня. Основним інструментом державної підтримки є *dotation globale de fonctionnement (DGF)* – загальна дотація на фінансування базових повноважень комун, обсяг якої у 2024 році перевищив 27 млрд євро [11]. Після скасування податку на житло (*taxe d'habitation*) DGF стала ключовим компенсатором втрат місцевих доходів. Держава здійснює постійний моніторинг ефективності використання дотацій і регулює рівень запозичень муніципалітетів. [6]

Польща у процесі реформування фінансової системи місцевого самоврядування поєднала риси централізованої та децентралізованої моделі. Основні доходи гмін формуються за рахунок місцевих податків (на нерухомість, транспортні засоби) і часток у загальнодержавних податках (PIT і CIT). У 2024 році частка власних доходів у бюджетах гмін становила близько 40 відс., а трансфертів – понад 50 відсотків. Головним викликом залишається нестабільність нормативів відрахувань від загальнодержавних податків та дефіцит коштів на фінансування освіти й соціальної сфери. [13]

Швеція вирізняється найвищим рівнем фінансової автономії муніципалітетів серед країн ЄС. Основним джерелом доходів комун є місцевий прибутковий податок, середня ставка якого становить близько 32 відсотки. Високий рівень соціальних зобов'язань компенсується ефективною системою фінансового вирівнювання, яка охоплює доходну та витратну компоненти, а також механізми демографічного коригування. Такий підхід дозволяє забезпечувати однакову якість публічних послуг незалежно від територіальних відмінностей. [5]. Узагальнені результати проведеного теоретико-порівняльного аналізу наведено в таблиці 1.

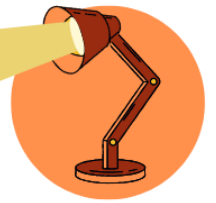

Таблиця 1. Порівняльні моделі державної політики управління бюджетами базового рівня у розвинутих країнах

Країна	Тип інституційної моделі	Роль держави у регулюванні місцевих бюджетів	Доходна база громад	Механізми фінансового вирівнювання	Фіскальні обмеження
США	Децентралізована ринкова модель	Держава визначає правові рамки, без прямого адміністрування	Місцеві податки (нерухомість, продажі), збори	Обмежені, цільові гранти	Місцеві боргові ліміти, вимоги збалансованого бюджету
Німеччина	Кооперативний федералізм	Спільне регулювання через федерацію та землі	Частка загальнодержавних податків + власні	Потужне горизонтальне і вертикальне вирівнювання	Конституційні боргові правила
Франція	Унітарна трансфертна модель	Центр визначає правила і обсяги підтримки	Місцеві податки + дотації	Складна система державних дотацій	Ліміти запозичень і дефіциту
Польща	Регульована децентралізація	Держава через фіскальні правила і трансферти	Частка ПДФО, місцеві податки	Формульне вирівнювання	Конституційне боргове правило, видаткові рамки
Швеція	Висока податкова автономія	Держава задає стандарти і систему вирівнювання	Місцевий податок на доходи	Всеосяжне національне вирівнювання	Обмеження дефіциту та боргу
Україна	Трансфертно-централізована	Значна залежність від державних рішень	Частка загальнодержавних податків	Дотації та субвенції	Формальних фіскальних правил майже немає

Досвід країн ЄС щодо розмежування повноважень у сфері управління бюджетними ресурсами є важливим для України в контексті європейської інтеграції та післявоєнного відновлення, оскільки ефективні моделі бюджетної децентралізації й міжрівневої координації сприяють формуванню фінансово спроможних громад і зміцненню бюджетної стійкості держави відповідно до стандартів Європейської хартії місцевого самоврядування та принципів прозорості, субсидіарності й фінансової автономії. У цьому контексті для України особливо цінним є досвід країн Центрально-Східної Європи та Франції, які, пройшовши глибоку трансформацію системи публічних фінансів і децентралізацію, сформували збалансовані моделі управління бюджетами громад, що поєднують фінансову автономію з ефективною державною координацією та забезпечують стабільність і сталий територіальний розвиток.

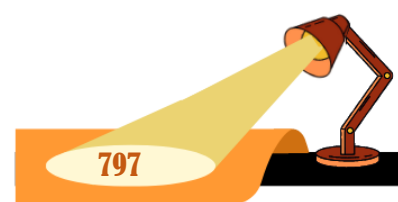
Досвід Польщі у сфері управління державними фінансами є показовим, оскільки поєднує вимоги Європейського Союзу з національною системою бюджетної дисципліни. У польській практиці фіскальні правила задають чіткі межі для бюджетної політики, визначаючи допустимі рівні дефіциту, боргу та видатків і передбачаючи механізми коригування у разі їх порушення. Це дає змогу обмежувати надмірну свободу бюджетних рішень уряду, підвищувати передбачуваність фінансової політики та забезпечувати стійкість державних фінансів у середньо- і довгостроковій перспективі. [4]

Як член ЄС, Польща здійснює бюджетну політику з урахуванням загальноєвропейських параметрів фіскальної дисципліни, насамперед щодо граничних показників дефіциту та боргу сектору загального державного управління, а також процедур координації фіскальної політики. Водночас польська модель відзначається тим, що на національному рівні сформовано власну систему правил і процедур, адаптованих до внутрішніх економічних умов і пріоритетів державної політики.

Важливим елементом польської фіскальної системи є боргове правило, закріплене в Конституції, яке обмежує державний борг на рівні 60 відсотків ВВП. Це правило посилює бюджетну дисципліну, оскільки робить боргові обмеження не політичним вибором, а юридичним зобов'язанням. Окрім цього, у Польщі застосовуються проміжні порогові значення, які запускають коригувальні заходи ще до досягнення критичного рівня боргу. Такий підхід надає борговому правилу не лише обмежувального, а й превентивного характеру, спрямовуючи бюджетну політику на своєчасне реагування та управління ризиками.

Поряд із борговим обмеженням важливе значення має регулювання видатків, зокрема підхід, відомий як «правило стабілізаційних видатків». Управлінська логіка такого інструменту полягає у стримуванні надмірного зростання державних видатків та формуванні антициклічної поведінки бюджетної політики. Застосування видаткових правил дає змогу зменшувати проциклічність державних фінансів, коли під час економічного піднесення відбувається необґрунтоване розширення видатків, а під час спаду – виникає потреба в різких скороченнях, що загострює соціально-економічні дисбаланси.

Система управління бюджетними ресурсами в Литовській Республіці ґрунтується на поєднанні конституційно закріпленої фінансової автономії муніципалітетів та централізованого державного регулювання у сфері публічних фінансів [9]. Відповідно до Конституції Литви [14] органи місцевого самоврядування наділені правом самостійно формувати й затверджувати власні бюджети, а також установлювати місцеві збори та застосовувати податкові пільги в межах, визначених законом. Ці положення деталізуються у Законі «Про місцеве самоврядування» [15] та Законі «Про структуру бюджету» [16], які регламентують обсяг бюджетних повноважень муніципалітетів та механізми їх взаємодії з державним бюджетом.

Дохідна база місцевих бюджетів у Литві відповідає класичній європейській моделі й охоплює податкові та неподаткові надходження, а також трансферти з державного бюджету. Ключову роль відіграють податок на доходи фізичних осіб, земельний і майновий податки, що забезпечує відносну стабільність фінансових ресурсів муніципалітетів. Неподаткові доходи формуються за рахунок комунального майна, місцевих зборів і штрафів, тоді як субсидії та дотації спрямовуються переважно на виконання делегованих повноважень і інвестиційні програми. Загалом така структура узгоджується з вимогами Європейської хартії місцевого самоврядування щодо достатності й різноманітності фінансових ресурсів.

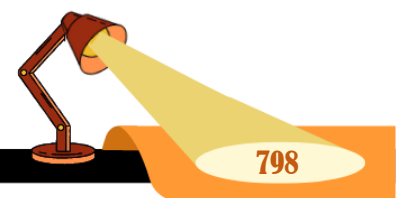
Особливістю литовської моделі є поєднання високої частки власних бюджетних ресурсів із цільовими державними трансфертами. Законодавство передбачає, що понад 60 % коштів місцевих бюджетів можуть використовуватися муніципалітетами для виконання власних повноважень, тоді як близько 40 % мають цільове призначення і спрямовуються на реалізацію державних функцій або інвестиційних проектів. Така пропорція дозволяє зберігати баланс між фінансовою самостійністю територіальних громад та необхідністю централізованої координації бюджетної політики.

Політика у сфері місцевих запозичень у Литві характеризується помірною жорсткістю. Після фінансової кризи 2008 року ліміти боргового фінансування муніципалітетів були розширені з метою підтримки економічної активності, однак у подальшому держава відновила більш жорсткий нагляд за борговими операціями органів місцевого самоврядування. Такий підхід обмежує можливості активного використання запозичень для фінансування розвитку, але водночас істотно знижує ризики накопичення надмірної заборгованості та забезпечує макрофінансову стабільність.

У сучасних умовах литовська система управління бюджетами територіальних громад може бути охарактеризована як інституційно збалансована модель, у межах якої фінансова автономія поєднується з ефективним державним контролем за фіскальними ризиками. Вона забезпечує відносну стійкість місцевих фінансів, прозорість міжбюджетних відносин і прогнозованість ресурсної бази органів місцевого самоврядування.

Для України досвід Литви є важливим з огляду на подібність унітарної моделі держави та процесів бюджетної децентралізації. Литовська практика свідчить про доцільність поєднання розширення фінансової автономії громад із чіткими правилами трансфертної та боргової політики, що дозволяє підвищити фінансову спроможність територіальних громад без створення загроз для стійкості публічних фінансів у цілому.

Політика державного регулювання бюджетів у Чеській Республіці побудована як цілісна інституційна система, у межах якої держава не лише затверджує

річні бюджетні показники, а здійснює нормативне, процедурне та фіскальне керування всією бюджетною системою (таблиця 2). Основу цієї системи становить Закон № 23/2017 Coll. «Про правила бюджетної відповідальності», який визначає граничні параметри боргу, дефіциту та видатків сектору загального державного управління і є ключовим інструментом державного регулювання бюджетів на всіх рівнях публічної влади [17].

Таблиця 2. Інституційна структура державного управління бюджетами в Чеській Республіці.

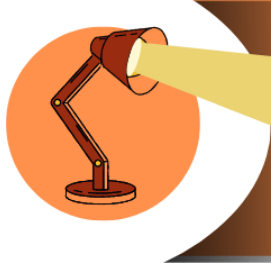
Інституція	Функції	Інструменти регулювання
Міністерство фінансів	Формування фіскальної політики	Середньострокові обмеження, бюджет, прогнози
Парламент	Законодавче затвердження	Закон про бюджет, фіскальні закони
Фіскальна рада	Незалежний контроль	Оцінка дотримання правил
Статистичне бюро (CZSO)	Фіксація реальних показників	Облік дефіциту і боргу
Європейський Союз	Наднаціональний нагляд	Фіскальні правила ЄС

Особливістю чеської моделі є те, що бюджетна політика формується як складова довгострокової стратегії макрофінансової стабільності, а не просто річний фінансовий план. За такого підходу держава поєднує розподіл ресурсів із регуляторною роллю, визначаючи допустимі межі фінансової поведінки публічного сектора.

Центральним елементом політики державного регулювання бюджетів є боргові та видаткові правила, які виконують функцію правових обмежувачів бюджетної експансії. Законодавчо встановлені пороги державного боргу (55 відс. і 60 відс. ВВП) означають, що бюджетні рішення автоматично переходять у режим корекції, якщо борг наближається до небезпечних рівнів. Станом на 2024 р. борг Чехії сектору загального державного управління становив близько 43,3 % ВВП, що дозволяє державі зберігати фіскальну гнучкість без загроз макроекономічній стабільності та дотримуватися вимог фіскальної дисципліни [18]. Для порівняння, в Україні відношення державного боргу до ВВП у 2024 р. становило близько 90–92 % ВВП, що значно перевищує порогові рівні та свідчить про високий рівень боргового навантаження в умовах відсутності юридично закріплених боргових «запобіжників».

Не менш важливим інструментом регулювання є видаткові обмеження, які встановлюють граничний рівень сукупних державних витрат на середньостроковий період. Ці рамки є ключовим інструментом, що обмежує динаміку зростання бюджетних видатків незалежно від тимчасових доходних перевиконань, що істотно підвищує фіскальну дисципліну та сприяє уникненню імпульсивних видаткових рішень у періоди економічного зростання [19].

Особливістю чеської системи є функціонування Національної бюджетної ради (Czech Fiscal Council) – незалежного експертного органу, що здійснює моніторинг дотримання фіскальних правил, оцінює проекти бюджетів і середньострокових планів та надає офіційні висновки щодо їх відповідності законодавчим обмеженням [17]. Рада оцінює проекти державного бюджету, середньострокові фіскальні плани та вплив політичних рішень на боргову динаміку, формуючи публічні висновки для уряду та парламенту.

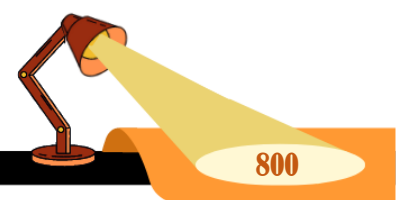
Досвід Чеської Республіки показує, що ефективне регулювання бюджетної сфери ґрунтується не на адміністративному втручанні, а на системі фіскальних правил. Для України це означає необхідність запровадження середньострокових видаткових обмежень, незалежного фіскального нагляду та чітких боргових лімітів, що створює основу для переходу до інституційно збалансованої моделі фінансової стабільності й відновлення.

Висновки. Дослідження зарубіжного досвіду показує, що ефективне державне управління бюджетами базового рівня у розвинутих країнах базується на цілісній системі взаємопов'язаних принципів, які забезпечують стабільність публічних фінансів, фінансову самостійність територіальних громад і результативність виконання делегованих державою повноважень.

Визначальним чинником ефективності системи місцевих фінансів є податкова автономія, яка формує основу самодостатності місцевих бюджетів, створює стимули для розвитку територій і підвищує відповідальність органів влади за результати бюджетної політики. Важливою складовою державної політики залишається фінансове вирівнювання, яке через формульні механізми міжбюджетних трансфертів ураховує економічний потенціал, демографічні та соціальні особливості територій і дає змогу підтримувати баланс між фінансово сильнішими та слабшими громадами. Практика Швеції, Німеччини та Франції свідчить, що таке державне регулювання може бути ефективним, не підриваючи фінансову автономію місцевого рівня.

Вагомим принципом державного управління виступає фіскальна відповідальність, яка передбачає суворе дотримання вимог бюджетної збалансованості, обмеження дефіциту й боргового навантаження, а також спрямування запозичень виключно на фінансування капітальних інвестицій. За таких умов держава виконує регулюючу й наглядову функції, запроваджуючи нормативні обмеження та стандарти фінансової дисципліни й водночас стимулюючи органи місцевого самоврядування до ефективного управління борговими інструментами.

В сукупності, зазначені підходи свідчать, що державне управління бюджетами базового рівня в розвинутих країнах ґрунтується на поєднанні фінансової автономії громад із нормативно закріпленими механізмами координації, контролю та фіскальної рівноваги. Для України, яка перебуває в умовах воєнних викликів і орієнтування на майбутнє післявоєнної відбудови, адаптація цих

принципів може стати основою формування стійкої та збалансованої системи місцевих фінансів, здатної одночасно забезпечувати фінансову самодостатність територіальних громад, ефективно виконання публічних функцій і узгодженість бюджетної політики на всіх рівнях публічної влади.

Література:

1. Заїчко І. В. Оцінка зарубіжного досвіду реалізації бюджетної політики у сфері міжбюджетних відносин // *Статистика України*. – 2018. – № 1 (80). – С. 40–46.
2. Клімова С. М. Управління публічними фінансами як складова реформи державного управління в Україні / С. М. Клімова // *Держава та регіони. Серія : Право*. – 2016. – № 3 (53). – С. 84–89.
3. Король М., Малюк М., Бабинець Р. Аналіз сучасного стану фінансово-бюджетної системи Німеччини // *Економіка та суспільство*. – 2024. – № 61. – DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-7>
4. Кудряшов В. П., Поддєрьогін А. М. Досвід застосування фіскальних правил у Польщі // *Фінанси України*. – 2019. – № 6. – С. 55–69.
5. Мірошник О. Інститут місцевого самоврядування у Швеції / Президент фонду місцевої демократії (Харків). – [Електронний ресурс]. – URL: <http://fmd.kh.ua/wp-content/uploads/2013/03/MiroshnykShvec.pdf>
6. Особливості податкової системи Франції на кінець 2024 року – стислий аналіз. – [Електронний ресурс]. – URL: <https://open4business.com.ua/osoblyvosti-podatkovoyi-systemy-francziyi-na-kinecz-2024-roku-styslyj-analiz/>
7. Офіційний сайт Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД). – [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.oecd.org/en.html>
8. Офіційний сайт Всесвітньої обсерваторії з питань фінансів та інвестицій субнаціонального уряду (SNG-WOFI). – [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.sng-wofi.org/>
9. Петришин О. О. Розвиток місцевого самоврядування в Литовській Республіці в постокупаційний період: досвід для України // *Публічне право*. – 2015. – № 2 (18). – С. 35–44.
10. Податки для бізнесу в Німеччині. – [Електронний ресурс]. – URL: <https://poshuk.info/podatky-dlya-biznesu-v-nimechchini/>
11. Презентація глобального операційного гранту (DGF). – [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.collectivites-locales.gouv.fr/finances-locales/presentation-de-la-dotation-globale-de-fonctionnement-dgf>
12. Ткаченко І. В., Вакуленко В. М., Ткаченко В. О. Конкурентоспроможність держави в умовах глобалізації: роль міжнародної співпраці та парадигми публічного управління // *Публічне адміністрування та національна безпека*. – 2024. – № 2. – DOI: <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2024-2-9674>
13. Україна на шляху до ЄС: виклики та перспективи : матеріали круглого столу до Дня Європи в Україні (Київ, 9 травня 2024 р.) / за ред. Л. Г. Комахи, М. С. Орлів, Ю. Г. Рубана. – Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2024. – 104 с.
14. Constitution of the Republic of Lithuania. *English translation*. Adopted 25 October 1992. – URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Lithuania_2006
15. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas (Law on Local Self-Government of the Republic of Lithuania). – I-533. – URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c18a8ae0f55e11e3b62ec716086f051f?jfwid=bkaxlrld>
16. Lietuvos Respublikos Biudžeto sandaros įstatymas (Law on the Budget Structure of the Republic of Lithuania). – TAIS.356472. – URL: <https://e-seimasx.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.356472/>

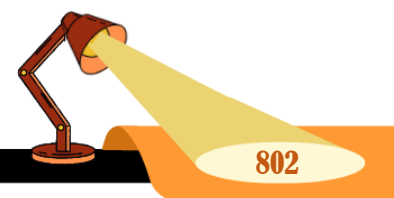

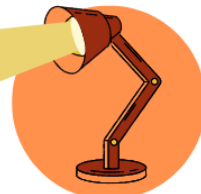

17. Národní rozpočtová rada (Czech Fiscal Council). Official website. – URL: <https://www.rozpoctovarada.cz>
18. Národní rozpočtová rada. Report on Compliance with the Rules of Budgetary Responsibility for 2024. – Prague, 2024. – URL: <https://www.rozpoctovarada.cz/en/publikace/report-on-compliance-with-the-rules-of-budgetary-responsibility-for-2024/>
19. Ministry of Finance of the Czech Republic. Fiscal policy and budgetary frameworks. – URL: <https://www.mfcr.cz/en/fiscal-policy>

References:

1. Zaichko, I. V. (2018). Otsinka zarubizhnoho dosvidu realizatsii biudzhetnoi polityky u sferi mizhbiudzhetnykh vidnosyn [Assessment of foreign experience in implementing budget policy in the field of intergovernmental relations]. *Statystyka Ukrainy*, (1(80)), 40–46 [in Ukrainian].
2. Klimova, S. M. (2016). Upravlinnia publichnymy finansamy yak skladova reformy derzhavnogo upravlinnia v Ukraini [Public finance management as a component of public administration reform in Ukraine]. *Derzhava ta rehiony. Serii: Pravo*, (3(53)), 84–89 [in Ukrainian].
3. Korol, M., Maliuk, M., & Babynets, R. (2024). Analiz suchasnoho stanu finansovo-biudzhetnoi systemy Nimechchyny [Analysis of the current state of Germany's financial and budgetary system]. *Ekonomika ta suspilstvo*, (61). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-7> [in Ukrainian].
4. Kudriashov, V. P., & Podderohin, A. M. (2019). Dosvid zastosuvannya fiskalnykh pravyl u Polshchi [Experience of applying fiscal rules in Poland]. *Finansy Ukrainy*, (6), 55–69 [in Ukrainian].
5. Miroshnyk, O. (2013). Instytut mistsevoho samovriaduvannya u Shvetsii [The institution of local self-government in Sweden]. President fondu mistsevoi demokratii (Kharkiv). Available at: <http://fmd.kh.ua/wp-content/uploads/2013/03/MiroshnykShvec.pdf> [in Ukrainian].
6. Osoblyvosti podatkovoi systemy Frantsii na kinets 2024 roku – styslyi analiz [Features of the French tax system at the end of 2024: A brief analysis]. Available at: <https://open4business.com.ua/osoblyvosti-podatkovoyi-systemy-francziyi-na-kinecz-2024-roku-styslyj-analiz/> [in Ukrainian].
7. Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytku (OECD) [Organisation for Economic Co-operation and Development]. Official website. Available at: <https://www.oecd.org/en.html>.
8. Petryshyn, O. O. (2015). Rozvytok mistsevoho samovriaduvannya v Lytovskii Respublitsi v postokupatsiinomu periodi: dosvid dlia Ukrainy [Development of local self-government in the Republic of Lithuania in the post-occupation period: Experience for Ukraine]. *Publichne pravo*, (2(18)), 35–44 [in Ukrainian].
9. Podatky dlia biznesu v Nimechchyni [Taxes for business in Germany]. Available at: <https://poshuk.info/podatky-dlya-biznesu-v-nimechchyni/> [in Ukrainian].
10. Prezentatsiia hlobalnoho operatsiinoho hrantu (DGF) [Presentation of the Global Operating Grant (DGF)]. Available at: <https://www.collectivites-locales.gouv.fr/finances-locales/presentation-de-la-dotation-globale-de-fonctionnement-dgf>.
11. Skasuvannya podatku na prozhyvannya u Frantsii – holovna novyna zhovtnia [Abolition of the residence tax in France – main news of October]. Available at: <https://property-serviceazur.com/ua/info/news/nalog-otmena/> [in Ukrainian].
12. Tkachenko, I. V., Vakulenko, V. M., & Tkachenko, V. O. (2024). Konkurentospromozhnist derzhavy v umovakh hlobalizatsii: rol mizhnarodnoi spivpratsi ta paradyhmy publichnoho upravlinnia [State competitiveness in the context of globalization: The role of international cooperation and the paradigm of public administration]. *Publichne administruvannya ta natsionalna bezpeka*, (2). <https://doi.org/10.25313/2617-572X-2024-2-9674> [in Ukrainian].

13. Komakha, L. H., Orliv, M. S., & Ruban, Yu. H. (Eds.). (2024). *Ukraina na shliakhu do YeS: vyklyky ta perspektyvy. Materialy kruhloho stolu* (Kyiv, 9 travnia 2024) [Ukraine on the path to the EU: Challenges and prospects. Proceedings of the round table (Kyiv, May 9, 2024)]. Kyiv: NNI PUDS KNU [in Ukrainian].

14. Constitution of the Republic of Lithuania. English translation. Adopted 25 October 1992. Available at: https://www.constituteproject.org/constitution/Lithuania_2006.

15. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos istatymas (Law on Local Self-Government of the Republic of Lithuania), I-533. Available at: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c18a8ae0f55e11e3b62ec716086f051f>.

16. Lietuvos Respublikos Biudzeto sandaros istatymas (Law on the Budget Structure of the Republic of Lithuania), TAIS.356472. Available at: <https://e-seimasx.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.356472/>.

17. Národní rozpočtová rada (Czech Fiscal Council). Official website. Available at: <https://www.rozpoctovarada.cz>.

18. Národní rozpočtová rada. (2024). *Report on Compliance with the Rules of Budgetary Responsibility for 2024*. Prague. Available at: <https://www.rozpoctovarada.cz/en/publikace/report-on-compliance-with-the-rules-of-budgetary-responsibility-for-2024/>.

19. Ministry of Finance of the Czech Republic. *Fiscal policy and budgetary frameworks*. Available at: <https://www.mfcr.cz/en/fiscal-policy>.

